

Wanda Roman

**DZIEJE I ZAWARTOŚĆ ZESPOŁU AKT
ODDZIAŁU VI SZTABU GŁÓWNEGO NACZELNEGO WODZA
Z LAT 1940—1949¹**

Jesienią 1939 roku we Francji ukształtowały się dwa ośrodki dyspozycji i informacji dla okupowanej Polski: cywilny, którym było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i wojskowy — Biuro do Spraw Krajowych. Pracami Biura kierował gen. Kazimierz Sosnkowski, który był komendantem wojskowych organizacji konspiracyjnych — Służby Zwycięstwu Polski i Związku Walki Zbrojnej. Po ewakuacji rządu polskiego, naczelnych władz wojskowych i ocalałych żołnierzy polskich do Anglii, w lipcu 1940 roku zreorganizowano ośrodki oddziaływania na konspirację w kraju. W miejsce paryskiego Biura powstał Oddział VI w sztabie Naczelnego Wodza w Londynie. Szefem Oddziału został płk dypl. Józef Smoleński. Pod względem wykonawczym Oddział podlegał gen. Sosnkowskiemu, natomiast formalnie — szefowi sztabu Naczelnego Wodza.

Podstawowym zadaniem Oddziału było utrzymywanie łączności radiowej z Komendą Główną Związku Walki Zbrojnej (później Armii Krajowej) z placówkami zagranicznymi oddziału (tzw. bazami), szkolenie i wysyłanie kurierów, zarządzanie całością materiałów wojskowych Oddziału. W miarę udoskonalenia i reorganizacji

¹ Działalność Oddziału VI szczegółowo omówił M. U t n i k — ostatni szef Oddziału w artykule: *Oddział Łącznikowy Komendanta Głównego AK przy Naczelnym Wodzu na emigracji (VI Oddział Sztabu NW)*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* nr 3 i 4 1981 oraz nr 1 1982.

oddziału rozszerzały się też jego zadania. Po utworzeniu w 1941 roku wydziału technicznego „S” rozpoczęto planowanie i realizację przerzutu lotniczego do kraju.

Zasadnicza zmiana w strukturze Oddziału zaszła w 1942 roku. Od tej pory nazywał się „Oddziałem Specjalnym”, a wraz z nowym szefem — ppłk. dypl. Michałem Protasewiczem przysły zmiany w organizacji i pracy Oddziału. Struktura Oddziału Specjalnego na dzień 15 kwietnia 1942 roku przedstawiała się następująco²:

- wydział łączności lądowej;
- oficer ds. zmontowania aparatu wyszkoleniowego i operacyjno-zaopatrzeniowego;
- ekspozytura Oddziału II w Oddziale VI — wykorzystywanie wiadomości wywiadowczych;
- referat finansowy,
- referat przerzutu lotniczego (wydział techniczny „S”);
- referat personalny;
- kancelaria.

Po objęciu Stanowiska przez ppłk. Protasewicza w strukturze zaszły wyraźne zmiany i przedstawiała się ona jak następuje³:

- wydział łączności lądowej;
- wydział łączności lotniczej z krajem i sprawy kwatermistrzowskie;
- referat operacyjno-wyszkoleniowy;
- referat łączności radiowej;
- referat wykorzystywania wywiadowczego;
- referat finansowy;
- referat personalny,
- oficer łącznikowy ds. lotniczych.

W 1943 roku szef Oddziału Specjalnego został podporządkowany pod względem operacyjnym szefowi Oddziału Operacyjnego Sztabu NW⁴. Dalsze zmiany z organizacji pracy dla kraju dokonały się w roku następnym. Rozkazem NW z dnia

² CAW, spis 1777/90, t. 18, k. 7—8.

³ Jw. k. 10—11.

⁴ Było to konsekwencją zmian w naczelnych władzach wojskowych po śmierci gen. Władysława Sikorskiego.

10 maja 1944 roku utworzono stanowisko Zastępcy Szefa Sztabu dla Spraw Krajowych, na które powołano przybyłego z kraju, wysłannika Komendy Głównej AK — gen. bryg. Stanisława Tatara, (ps. Tabor)⁵. Bezpośrednim organem pracy zastępcy był Oddział Specjalny oraz jego Bazy i Placówki. Nowym szefem Oddziału został ppłk dypl. Marian Utnik, który pracował w Oddziale od 1 maja 1942 roku, najpierw jako kierownik referatu wyszkolenia i zaopatrzenia, następnie jako zastępca szefa. Z okresu kierowania Oddziałem przez ppłk. Utnika pochodzi wewnętrzna instrukcja organizacyjna Oddziału Specjalnego, wydana 15 grudnia 1944 roku. Oprócz struktury organizacyjnej określono w niej szczegółowo zadania Oddziału i poszczególnych jego komórek⁶. Podane poniżej stanowią porównanie, w jakim stopniu zachowane archiwalia odzwierciedlają działalność Oddziału:

1. Oddział specjalny był przedstawicielem AK na terenie Sztabu Naczelnego Wodza i jako taki przedstawiał sytuację AK, przygotowywał projekty wsparcia działań AK, reprezentował dowódcę AK w Komitecie dla Spraw Krajowych oraz współpracował z instytucjami brytyjskimi⁷;
2. Utrzymywał łączność z dowódcą AK (radiową i kurierską);
3. Przedstawiał Naczelnemu Wodzowi i Szefowi Sztabu NW zapotrzebowania dowódcy AK i realizował je w zakresie: szkolenia, rekrutacji, przetrzutu pieniędzy, sprzętu, specjalistów itp. Organizował i kierował pracą baz i placówek łączności lądowej;
4. Współpracował ze Sztabem NW w zakresie zagadnień operacyjnych łączności i telekomunikacji dot. przyszłych działań AK;
5. Administrował funduszami dla AK;
6. Prowadził akcję informacyjną i propagandową współpracując z instytucjami polskimi i brytyjskimi;
7. Prowadził ewidencję ludzi wykorzystywanych do pracy krajowej;
8. Przekazywał wiadomości o nieprzyjacielu uzyskane przez wywiad AK do Sztabu NW;

⁵ CAW, spis 1777/90, t. 429, k. 12.

⁶ CAW, spis 1777/90, t. 95, k. 9.

⁷ Były to: War Office, Sztab Imperialny Brytyjski, Intelligence Service oraz Special Operations Executive (SOE), w którym działała sekcja polska.

9. Rozpracowywał zagadnienia dot. terenów zajętych przez wojska sowieckie.

Organizacja Oddziału Specjalnego w 1944 roku przedstawiała się następująco⁸:

1. Szef
2. Zastępca Szefa
3. Wydziały:
 - Operacyjny
 - Specjalny Łączności
 - Łączności Lądowej
 - Wyszkoleniowy Finansowy
 - Personalno-Organizacyjny
 - Szyfrów
4. Samodzielny Referat Propagandowo-Informacyjny
 - Oficer Bezpieczeństwa O. Spec.
 - Biuro do Zleceń Szef. O. Spec.
 - Kancelaria O. Spec.

W terenie Oddział Specjalny realizował swoje zadania poprzez: Główną Bazę Przerzutową (Baza Nr 11 we Włoszech), stacje wyczekiwania, komórki organizacyjne kursów szkoleniowych, bazy i placówki łączności lądowej.

Na początku 1945 roku rozpoczęto stopniową likwidację Oddziału Specjalnego i jego placówek. Przestały istnieć niektóre wydziały (np. wydział przerzutu lotniczego do kraju, wyszkolenia i operacyjny), pozostałe zredukowano liczebnie. Zadania Oddziału pozostały niezmiennione z tym, że miała być to pomoc dla AK tylko na terenach objętych okupacją niemiecką. 15 grudnia 1945 roku Oddział Specjalny przekształcono na Komisję Likwidacyjną Specjalną, na czele której stanął szef Oddziału płk Marian Utnik. Zadaniem komisji była likwidacja placówek zagranicznych b. Oddziału Specjalnego, sporządzenie zamknięć rachunkowych, finansowych i materiałowych, przekazanie majątku Oddziału odpowiednim jednostkom i instytucjom wg zarządzeń Szefa sztabu NW, uporządkowanie spraw personalnych, uporządkowanie archiwum b. Oddziału Specjalnego i zabezpieczenie

⁸ CAW, spis 1777/90, t. 95, k. 10 i następne.

dokumentów, utrzymywanie kontaktu z SOE — szczególnie w sprawach opieki nad Polakami na terenie Anglii.

Komisja Likwidacyjna działała do 1949 roku, zakończenie jej działalności wiąże się z decyzją powrotu M. Utnika do kraju.

Początki istnienia „zespołu akt Oddziału VI Sztabu Głównego NW w jego obecnej postaci sięgają właśnie roku 1949. Po powrocie M. Utnika, którego zaraz aresztowano i osadzono w więzieniu Głównego Zarządu Informacji, skonfiskowano mu wszystkie dokumenty, które przywiózł ze sobą z Londynu (służbowe i prywatne) oraz wykonano szeroko zakrojoną akcję zgromadzenia dokumentów z innych miejsc (attachat wojskowy w Londynie, mieszkania pracowników attachatu i inne), które miały posłużyć w przygotowywaniu procesu przeciwko M. Utnikowi oraz aresztowanym równocześnie z nim gen. bryg. Stanisławowi Tatarowi, Maksymilianowi Chojeckiemu i Stanisławowi Nowickiemu (tzw. grupa TNU lub TUN)⁹. Wśród materiałów gros stanowiły akta powstałe w wyniku działalności Oddziału VI, ale z pewnością nie była to cała jego dokumentacja¹⁰.

Akta zgromadzono w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego, a ich opracowaniem zajęła się „Grupa Specjalna do opracowania materiałów Archiwum Oddziału VI”. Przez rok 1950 prowadzono intensywne prace nad aktami ukierunkowane nie na archiwalne i naukowe opracowanie, ale wykorzystanie zawartych w nich nazwisk, spraw i powiązań do oskarżeń w procesie. W grudniu tego roku większość prac zakończono i uszeregowano akta w dziesięciu grupach według miejsc ich pochodzenia.

- grupa I — akta zabrane z mieszkania St. Nowickiego (pracownik Oddziału VI);
- grupa II — akta zabrane ze składu attache wojskowego przy ambasadzie RP w Londynie;
- grupa V i VI — akta zabrane z mieszkania M. Utnika w Londynie;
- grupa VII i VIII — materiały zabrane z mieszkania Lucyny Górczyńskiej

⁹ Patrz J. Poksiński, *TUN (Tatar, Utnik, Nowicki)*, Warszawa 1992.

¹⁰ Podczas opracowywania akt zespołu natrafiono na notatkę mówiącą, że akta Oddziału VI znajdowały się w dniu 1.04.1950 roku w archiwum Studium Polski Podziemnej, 11 Leopold Road W.5. London CAW, spis 1777/90, t. 453, k. 17.

(pracownicy attachatu wojskowego) oraz piwnic domu, w którym mieszkała;

- grupa IX— materiały zabrane z zakonspirowanego miejsca (nie określonego bliżej);
- grupa X — materiały zabrane z mieszkania Maksymiliana Chojeckiego (ówczesnego attache wojskowego ambasady RP w Londynie).

Oprócz ww. akt uszeregowano w ośmiu grupach fotokopie oznaczone przez Grupę specjalną symbolami F-I do F-IX (brak F-V). Część fotokopii (symbole Y-1 do Y-10) trafiła do MBP z Oddziału II Sztabu Generalnego WP — były to dokumenty, które tzw. zespół TNU nadsyłał w latach 1946—1949 do gen. Wacława Komara (ówczesnego szefa Oddziału II).

W 1954 roku materiały Oddziału VI przekazano z Departamentu VII MBP do Centralnego Archiwum Wojskowego (dalej CA MSW) (później Ministerstwa Spraw Wewnętrznych). Tam w 1968 roku sporządzono inwentarz ciągły akt, po uprzednim uporządkowaniu i sprawdzeniu zawartości teczek. W teczkach pozostawiono notatki na ich temat wykonane przez Grupę Specjalną oraz zachowano układ według grup. W inwentarza znalazło się 560 pozycji. W 1970 roku dołączono do niego 16 teczek z fotokopiami, w 1971 — dalsze 10, w 1979 roku — 8. Brak jest informacji, skąd do CA MSW trafiły dołączone materiały.

W 1990 roku akta Oddziału VI (w CA MSW funkcjonujące jako zespół nr 295) w ilości — 502 teczki przekazano do Centralnego Archiwum Wojskowego wraz z 1,2 mb. (152 teczki) depeusz Komendy Głównej AK z lat 1940—1944.

W CAW archiwalia powyższe zostały uporządkowane i opracowane oraz udostępnione dla badaczy jako „Zespół akt Oddziału VI Sztabu Głównego Naczelnego Wodza z lat 1940—1949”. Aczkolwiek nazwa ta nie jest zupełnie adekwatna do zawartych w zespole akt — nie zostały one przyjęte do archiwum jako produkt kancelarii Oddziału VI, ale stworzony sztucznie w MBP zbiór materiałów. Jednakże ok. 70% akt pochodzi rzeczywiście z różnych komórek Oddziału, pozostałe zaś to dokumenty: Biura do Spraw Krajowych, Attachatu Wojskowego przy Ambasadzie RP w Londynie, Oddziału III Sztabu NW, Oddziału Wywiadowczego Sztabu NW, Polskiej Misji Wojskowej w Kanadzie, archiwalia prywatne. Z powyższych względów

zespół ten zawiera niezwykle ciekawe i cenne źródła do poznania i opracowywania bardzo różnych zagadnień przez historyków.

Z powodu różnorodności zgromadzonych materiałów zostaną one omówione tematycznie.

O celu zgromadzenia akt, metodach ich zdobywania, a później opracowywania i wykorzystywania zawartych w nich wiadomości, wiele informacji znajduje się w teczках wytworzonych przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, Grupę Specjalną i Archiwum MBP (CA MSW).

Na temat samego Oddziału VI, jego organizacji, obsady personalnej, historii i działalności oprócz opracowania płk. M. Utnika¹¹, informują dokumenty wytworzone w kancelarii oddziału.

Dużą, wyróżniającą się, grupę akt tworzą materiały nazwane umownie „operacyjnymi”. Większość z nich zawiera korespondencję Centrali (Oddziału VI) w Londynie z dowództwem Armii Krajowej — są to głównie depesze przedstawiające sytuację polityczną i wojskową w okupowanym kraju, stosunki w społeczeństwie polskim (m.in. sposób odnoszenia się do Armii Radzieckiej), sprawozdania dot. planowanych i wykonanych akcji, sprawy personalne. Bardzo wiele miejsca zajmują w nadesłanych do Londynu materiałach sprawy dotyczące Powstania Warszawskiego zarówno przygotowań, przebiegu, zakończenia, stosunku zagranicy, pomocy dla powstańców oraz komplet rozkazów akcji „Burza”. Na uwagę zasługują także sprawozdania kompleksowe dotyczące sytuacji w okupowanej Polsce przygotowane przez Delegata Rządu oraz powstałe w Wydziale Społecznym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1941—1945. Omówiono w nim m.in. politykę okupanta niemieckiego i sowieckiego w Polsce, sytuację gospodarczą i kulturalną pod okupacją, politykę narodowościową, straty gospodarcze i kulturalne.

Wiele dokumentów przedstawia ogólnie i szczegółowo sprawy organizacyjne i działalność Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej¹².

Dużo miejsca zajmują raporty i meldunki wywiadowcze również przedstawiające sytuację pod okupacją niemiecką i na terenach zajętych przez

¹¹ CAW, spis 1777/90 t. 18.

¹² Np. „Armia Krajowa w cyfrach i wykresach 1940—1944”. CAW, spis 1777/90, t. 158.

ZSRR¹³.

Bardzo ciekawe i zasługujące na wykorzystanie przez badaczy są dokumenty dotyczące Narodowych Sił Zbrojnych. Poruszane w nich sprawy m.in. personalne, połączenia NSZ i AK, dzieje Brygady Świętokrzyskiej opisane przez jej członków rzucają niewątpliwie nowe światło na ten wycinek polskiej konspiracji.

Interesujące materiały znajdują się w grupie akt zawierających dokumenty na temat działalności baz i placówek Oddziału VI w Europie, Turcji i Egipcie — są to głównie informacje dotyczące utrzymywania łączności radiowej i kurierskiej, obsady personalnej, działania w warunkach konspiracji na terenie różnych państw oraz spraw finansowych.

Wśród akt Oddziału VI wyodrębniono grupę materiałów wyszkoleniowych. Gros z nich to efekty działalności Kursu Odprawowego działającego w ramach Wydziału Wyszakolenia. Kurs Odprawowy miał za zadanie przygotowywanie ludzi — skoczków i kurierów do działania w warunkach okupacji, poruszania się w terenie, posługując się fałszywymi dokumentami. W tym celu w bibliotece kursu zgromadzono wszystkie materiały, które mogły ułatwić poznanie realiów i pogłębić umiejętności posługiwania się różnymi dokumentami. Wśród archiwaliów zachowały się liczne opracowania omawiające ogólnie sytuację w kraju — np. „Codzienne życie w kraju — szkic dla skoczków 1939—1944” czy „Bytowanie na terenie Generalnej Guberni luty 1941 — październik 1942”¹⁴. Autorem wielu opracowań i szkiców był kierownik Kursu Odprawowego kapitan Czesław Andrzej Stronczak.

Wiele dokumentów zawiera informacje szczegółowe — są to opisy miast, zakładów pracy, mieszkań, wyciągi z prasy okupacyjnej, szkice wycinkowe przedstawiające warunki bytowe, działalność handlu, przemysłu, ceny, organizację władz niemieckich, niemieckie przepisy porządkowe i administracyjne. Z jak wielką precyzją przygotowywano się do poruszania po terenach okupowanych świadczą oryginalne książki telefoniczne, rozkłady jazdy pociągów, różnego rodzaju druki niemieckie, dokumenty, znaczki żywnościowe, firmowe blankiety zakładów produkcyjnych, druki recept. Wszystkie zgromadzone materiały służyły do szkolenia

¹³ W raportach znajduje się wiele interesujących informacji m.in. nt. obozu NKWD w Rembertowie, które to materiały nie były wykorzystane w publikacjach (m.in. „Karta” nr 2 luty 1992 „Akcja Rembertów”).

¹⁴ CAW, spis 1777/90, t. 193.

osób wysyłanych do kraju, wiele z nich wykorzystywano do kompletowania im dokumentów, a duże ilości znajdujących się w teczkach arkuszy niemieckich kartek zaopatrzeniowych nasuwają wniosek, że były one produkowane w Anglii na użytek kurierów — wymaga to jednak ocen ekspertów.

Istotną część zespołu akt Oddziału VI zajmuje dokumentacja finansowa, a wśród niej zwracają uwagę dwie tečky z okresu, kiedy we Francji działał Samodzielny Wydział Krajowy dla pracy wojskowej. Znajdują się w nich informacje na temat budżetu Wydziału oraz kwot wydatkowanych na pracę w kraju. Pozostałe dokumenty dotyczą: rozliczeń finansowych Oddziału VI z bazami, placówkami i kurierami, wysyłki pieniędzy do kraju, rozliczeń z dotacji otrzymywanych z Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Skarbu i SOE, rozliczeń funduszy: Krajowego, Drawa, Kontynentalnego i innych¹⁵. Uwagę badaczy skupi niewątpliwie tečka zawierająca dokumenty przekazania majątku Funduszu Obrony Narodowej (tzw. „złoty FON”)¹⁶ oraz materiały dotyczące kontroli gospodarki finansowej Oddziału VI. Do akt finansowych zaliczono również dużą grupę teczek zawierających rachunki za zakupioną dla kraju aparaturę naukową oraz książki. W latach 1947—1949 zakupem zajmował się płk Utnik. Zachowała się liczna korespondencja płk. Utnika z uczelniami i placówkami naukowymi w Polsce, wykazy zamówionej i wysyłanej aparatury oraz książek, a także korespondencja ww. z angielskimi firmami produkującymi sprzęt i zajmującymi się wysyłką.

W grupie akt będących pozostałością po działalności Wydziału Technicznego „S” na uwagę zasługują sprawozdania z jego działalności, a szczególnie interesujące są materiały związane z przerzutem do kraju Józefa Rettingera.

Jednym z zadań Oddziału VI było utrzymywanie łączności, a jaką formę miała ta działalność przedstawiają dokumenty, instrukcje i schematy, mapy z rozmieszczeniem sieci łączności i sprawozdania Wydziału Łączności.

Oprócz wyżej omówionych archiwaliów, które w pewien sposób układają się w grupy tematyczne w zespole akt Oddziału VI (choć zawartość poszczególnych poszytów jest przemieszana i niejednokrotnie trudno wyodrębnić materiał wiodący)

¹⁵ Dokładniej o wymienionych funduszach. CAW, spis 1777/90, t. 498, k. 18.

¹⁶ CAW, spis 1777/90, t. 289.

znajduje się grupa teczek, które trudno było ze względu na zamieszczone w nich pisma jednoznacznie określić. Niemniej każda z nich jest ciekawa i jako taka zasługuje na uwagę. Wśród nich należy wymienić akta Polskiej Misji Wojskowej w Kanadzie¹⁷, kartotekę aresztowanych działaczy AK, fotokopie wspomnień z obozów w Związku Radzieckim, materiały dotyczące działalności Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia, pamiętniki kpt. Jana Górskiego, kpt. Macieja Kalenkiewicza, por. pil. Zygmunta Bieńkowskiego oraz dokumenty dot. mjr. Henryka Dobrzańskiego-Hubala. Wśród akt zespołu znalazły się liczne fotografie m.in. z życia Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie oraz z Powstania Warszawskiego, które umieszczono w pracowni Zbiorów specjalnych CAW. Wiele teczek zawiera broszury i opracowania z lat wojny dotyczące różnych zagadnień. Ciekawsze z nich to: „O celową organizację polskich dowództw” kpt. Jana Górskiego, „Postępowanie sowietów w Polsce w 1944 roku”, „Powstanie Warszawskie”, J. Jaźwińskiego.

W grupie akt dotyczących działalności attachatu wojskowego Ambasady RP znajdują się interesujące dokumenty związane ze sprawami muzealnymi — korespondenta nt. zbiorów biblioteczno-archiwalnych i muzealnych przeznaczonych do zwrotu Rzeczypospolitej Polskiej.

Z racji posiadania przez Oddział Wywiadowczy Sztabu Głównego swojej ekspozytury w Oddziale VI znalazły się w mniejszym zespole akt dokumenty na temat działalności organów wywiadowczych, takie jak organizacja i zakres działania Oddziału Wywiadowczego w latach 1933—1939 i 1940—1944 oraz interesujące materiały z okresu ewakuacji żołnierzy polskich z Francji do Anglii, a także zarządzenia i wytyczne dla placówek wywiadowczych.

Do zespołu akt Oddziału VI dołączono 130 teczek depesz Komendy Głównej Armii Krajowej wysyłanych do Centrali (Oddziału VI) w Londynie w latach 1940—1943. Każdateczka depesz oryginalnych — zaszyfrowanych ma swój odpowiednik rozszyfrowany¹⁸. Treść depesz dotyczy wszystkich problemów, z którymi spotykało się dowództwo AK. Przedstawiano w nich sytuację polityczną, wojskową i

¹⁷ Płk M. Utnik był członkiem Misji stąd prawdopodobnie materiały te znalazły się razem z aktami Oddziału VI.

¹⁸ Rozszyfrowaniem depesz zajmowali się pracownicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1962—1963. Teksty rozszyfrowane są sygnowane datą i nazwiskiem rozszyfrowującego.

gospodarczą kraju pod okupacją, omawiano sprawy personalne i finansowe, otrzymania łączności, przeprowadzenia akcji zbrojnych a jednocześnie przekazywano informacje wywiadowcze dotyczące dyslokacji wojsk niemieckich. Oprócz depesz Komendy Głównej AK są depesze bazy „Liszt” w Budapeszcie, bazy „Wera” w Bernie, depesze „Wisły” — placówki wywiadowczej przy naczelnym dowództwie wojsk radzieckich oraz teksty Biuletynów Informacyjnych i instrukcji dla ruchu oporu w kraju.

Jak wynika z przedstawionego, ogólnego omówienia zawartości akt zespołu Oddziału VI Sztabu Głównego Naczelnego Wodza, wiele z nich stanowi cenne źródło do opracowań historycznych na tematy już znane lub nie poruszone jeszcze. Pominąwszy Oddział VI, który doczekał się opisanie swojej działalności, wiele jeszcze innych zgromadzonych materiałów zasługuje na wykorzystanie w pracach badawczych.